Bude to starý příběh bratříčku. Starý a obyčejný. A stejné bude i poučení, které se dozvíš až na úplném konci.

Bylo krátce po druhé světové válce a také po konci školního roku. Seděli jsme všichni tři na popelnicích, nohama klátili: nad dvorem zářil červenec a stejně horce planul i Jakubův obličej. Zdálo se, že letošní výprava nebude obyčejná. Hadrář položil špinavou ruku na Kubovu tvář: "Nejmíň pět set čtyřicet sedm kilometrů." Kuba mu ruku srazil a seskočil s popelnice: "Jen se vysmívej, ale tam je už konec,dál to nejde, objevil jsem to na tátově mapě, kdysi tam také byl. Tam jsou již jen divná jména, lesy a poloniny, krása" Spočítal jsem to podle jízdního řádu. Kdybychom tam jeli z Aše rychlíkem, tak nejkratší cesta měří jedenáct set devět kilometrů!" Kuba se tím číslem opíjel. "A to ještě zbývá čtyřicet kilometrů po cestách, možná autobusem, ale spíš pěšky. Jenže my nepojedeme," dodal rychle, když viděl jak Hadrář otvírá ústa, "vlakem, natož z Aše, co bychom tam také dělali, ale autostopem."

Na popelnici rozložil mapu. Byla starodávná, předválečná, jak říkala moje maminka, s číslem 4369 a nápisem Ruské Zboj. Na dolním okraji byl do poloviny mapy nápis "země Slovenská", ale o kousek k východu se rozkládalo slovo, které jsem často slýchal od svého tatínka: "Země Podkarpatoruská." Kam nás to chce letos Kuba táhnout? Představil jsem si ten nádherný pocit, až zase vyrazíme na Velikou cestu. Jitro bude medově vonět, silnice půjde do nekonečna, čas nebude nic znamenat a svět nám bude patřit. Hadrář bude zpívat, Kuba přemýšlet, jak na něco vyzrát, a já vzadu budu s píšťalkou v ruce šťastně šlapat. Všechno, co potřebujeme k životu, si poneseme na zádech: bude toho jen málo, maličko. Hadrář v rozedraných šatech bude mít zase nejlehčí a nejšpinavější ruksak, ze kterého ale vytáhne v rozhodující chvíli všechno potřebné, co nemá ani Kuba ve svém obrovském vaku. Večer usneme často o hladu, ve stanu, na seně nebo u ohně a ráno potáhneme zase dál a nebudeme se starat o to, jak dopadneme večer. Není nic krásnějšího než nevědět jak skončí den, jak skončí noc!

A teď se zdá, že pojedeme až na nejvýchodnější konec slovenské země! "Tady," píchal Kuba do mapy, "Runina, Ruský Potok, Sirochmanky, Riaba skala, Berezy, Kolodnik, Perelisok, Kolbasov, to jsou jména, to je krása"! A Kuba vykřikoval východní slova, ze kterých vanula dálka. Jen jednou za rok propadal rozumný Jakub tuláckému běsu. Měsíce před tím brejlil do map a prohlížel staré cestopisy. A když nad naším dvorem zazářil červenec, vyrazily mu na tvářích horké skvrny a vyhlásil svaté tažení do české nebo slovenské země. Pokaždé jinam, pokaždé do nádherného kraje. Sehnali jsme po půdách staré svetry, celty, kotle a řemeny, ruksaky. Maminka o nich říkala, že páchnou, ale pro nás to byla nejkrásnější vůně léta a svobody. Kuba jezdil dál mapou po popelnici: "Tady je Nová Sedlica, nejvýchodnější vesnice Slovenska a dál už jsou jenom lesy a v nich, až na ruské hranici, stojí nejvýchodnější dům v naší republice!" V širé zeleni mapy bylo malým písmem napsáno: CHYŽKA U STUŽICE RIEKY. Nepatrný čtvereček se černal uprostřed pralesů na břehu daleké neznámé řeky, která tekla odtud na východ do ruské země a ještě v ní se na Kubově mapě vlévala do tajemné řeky Uhu. "Tam musíme dojít, kdybysme měli zhebnout," řekl Hadrář a to znamenalo mnoho. Když se Hadrář pro něco nadchnul, nikdo ho od toho již neodvrátil. Kuba složil mapu: o výpravě bylo rozhodnuto. "A co ty, Adame?" zeptal se mě, když měl vítězství v kapse. Také jsem seskočil z popelnice: s těmi dvěma bych šel do pekla.

Podle zvuku jsem soudil, že Kuba padl do bláta. Jinam padnout nemohl. Byl nejčernější večer a bláto bylo všude. Za námi byly stovky kilometrů cesty, před námi, ztracená v karpatské tmě, Nová Sedlica. Nemohlo tam být daleko. Neočekávaně vyšel měsíc. Uviděli jsme několik věcí. Jednak to, že bláto bylo hluboké. Ukrylo téměř celého Jakuba, na tmavé břečce rejdil jen jeho

obrovský batoh. Také jsme si všimli, že stojíme právě na návsi, je li to to pravé slovo, Nové Sedlice. Byli jsme u cíle. Kubu jsme postavili na nohy. Nejisté pohyby svědčily o tom, že jeho pravidelné pojídání syrové mrkve za účelem zostření zraku se minulo účinkem a že nákupy mrkví byly vyhazováním peněz. Zdálo se, že lidé, kteří se k nám ve tmě ze všech stran blížili, jsou na tom se zrakem i bez mrkve lépe než Kuba. Jistou roli u nich mohl hrát i zvyk: v Nové Sedlici neměli elektřinu. V měsíční záři tonula temná rusínská ves. Stupňovitý dřevěný kostel s dvojitým křížem a velkou bání. Ploty z vrbových prutů. Hlínou omazané dřevěné domy bez dveří a komínů, se slaměnými střechami. Hučel potok a cizokrajně voněly pobřežní rostliny. I lidé vypadali cizokrajně. Na hlavách měli divné, nevídané pokrývky, snad trosky starých klobouků, a mnozí měli znetvořené tváře, údy. Přátelsky se usmívali, cosi říkali. Ze tmy přibíhali další lidé, návštěvy zde byly asi vzácné. Hadrář spustil svoji slovenskou hatmatilku, ale na Novou Sedlici byl krátký. Zdálo se, že mu nikdo nerozumí. Rozhodně jsme my nerozuměli tomu, co lidé odpovídali. Vypadalo to špatně. Když ještě doma Hadrář prohlásil, že stan je zbytečný a že letošní noci přežijeme po východniarsku, bylo horké slunečné poledne. Kuba sice nevěděl, co to znamená "po východniarsku", a navíc se Hadrářových bláznivých nápadů a lehkomyslností vždycky bál, ale polední žár ho zbavil rozvahy: odjeli jsme bez stanu. Teď ale byla tma a nad Karpatami začínalo znovu pršet. Ale bůh východních pastvin, bukových pralesů a strmých strání na nás nezapomněl. Z davu vystoupil mužík, popadl Kubu za rameno a vlekl ho pryč. Nezbylo než je následovat.

Jako při strašidelné pouťové jízdě se ze tmy objevovaly obrazy a zase mizely. Z nízké krčmy kmitalo světlo petrolejky. Krčma byla holá, bez stolů a židlí, jen sudy stály podél stěn. Temné rány na buben a kvílivý hlas houslí. Uvnitř v oblaku prachu kolo dívek. Držely se za ruce a při divokém tanci zpívaly nádhernou východní píseň. Divoké ječení, pěsti se mně při něm svíraly. Krčma zmizela: Rusín stoupal stále výš do stráně. Pod nohama klouzal jíl. Déšť ustal a vlahý vítr nesl pokojnou vůni krav. Vynořil se další obraz. Z otvoru do roztrhané slaměné chatrče vycházelo světlo svíčky. Na udusané podlaze hořel oheň . Nad ním míchala stará žena jednou rukou čímsi v kotli, druhou kolébala dítě položené do plátna mezi zkřížené lískové pruty. Východní kolébka. Na stole spal s hlavou v dlaních muž. Rusín stoupal ještě výš. Zastavil se až vysoko nad vsí před chaloupkou na kuřích nožkách: na čtyřech kůlech ležela posuvná střecha. Mužík trhnul hlavou: "Oboroh." Otočil se a zmizel ve tmě. Na obzoru se v mléčné měsíční záři objevil horský hřeben. Tma byla vlhká a teplá. Oboroh byl plný sena. Zalezli jsme pod střechu a pak už jen vdechovali tu nejblaženější vůni bezpečí a léta, vůni suché trávy. Děravou střechou prosvítaly hvězdy. Přicházely od východu a skláněly se k zemi až tam, kde téměř tisíc kilometrů daleko ležel náš domov. Hadrář má pravdu: všechno vždycky nějak dopadne a obyčejně dobře. Usnuli jsme po východniarsku, pokojně a hluboce.

Ráno jsem se probudil nad krásným světem. Hadrář již seděl ve spacím pytli, pozoroval poloniny a žvýkal chléb se špekem a česnekem, nejedl téměř nic jiného. Hluboko pod námi stoupal ze střech Nové Sedlice kouř. Jako by obec hořela, domy neměly komíny. Nad údolím i horami se zvedal nádherný den. Od vsi až k nám se táhla ovesná a bramborová pole, malá, titěrná. Chránily je trnité ploty ze šípků, trnek, hlohů, babyk a jalovců: zdálo se, že domorodcům ničí pole nějaká velká zvířata. Na úhoru nedaleko nás seděla pastýřka. Kolem ní sladce zvonily kučeravé ovce. Mladá dívka v jitřní osamělosti hlasitě zpívala. Čistý halekavý zpěv se odrážel od strání. Byl v něm zvláštní smutek, divokost a touha, cítil jsem to celým tělem. Věděla o nás, nebo zpívala jen svým ovcím? Bylo mi do pláče štěstím: slunce plálo na nebi a den se svými tajemstvími ležel přede mnou.

Stlát jsme nemuseli. Vytřásli jsme se s Kubou seno z vlasů, Hadrář se něčím takovým

neobtěžoval, hodili jsme ruksaky na záda. Panovalo tísnivé mlčení: od rána na sebe Kuba s Hadrářem takřka nepromluvili. Hadrář proto, že byl nemluvný od přírody, Kuba proto, že se nevzpamatoval z rány, kterou mu Hadrář neúmyslně zasadil. Teprve až dnes ráno si s nesmírným úlekem uvědomil, že do stanu, který Hadrář tak lehkomyslně nechal doma, zabalil Kuba před odjezdem i tatínkovu mapu. Starodávnou, předválečnou. Bez mapy byl Kuba ztracen: míval svoje výpravy naplánovány jako generál bitvu do poslední nitky. Když se něco zhroutilo nebo změnilo, a to se stávalo často, byl konec. Tehdy přicházívaly Hadrářovy chvíle. Ten špinavý, roztrhaný kluk miloval změnu, nejistotu, improvizace, dobrodružství. Zajištěnost ho nudila. Dokud všechno klapalo, kráčel v Kubově stínu. Když se ale něco nepodařilo a výprava hrozila krachem, stával se beze slova vůdcem cesty on. I tentokrát záleželo všechno jen na něm: bylo jisté, že bez mapy by Kuba nejen nikdy chyžku u Stužické řeky nenašel, ale ani nehledal, a že by se vrátil domů přímo z oborohu v Nové Sedlici.

Všichni jsme stáli, mlčeli, čekali. Pak Hadrář jako zvíře nasál do nozder jitřní vzduch a vydal se beze slova do údolí. Za ním já, vzadu se uraženě motal Kuba s obrovským ruksakem. Den byl nejistý.

Sešli jsme až na dno údolí Hlubokého potoka. Teprve tam Hadrář promluvil. Mapu si pamatuje prý jen matně. Ví sice, že chyžka je na ní zakreslena v pohraničních pralesích někde na severovýchod od Nové Sedlice, ale přímou cestu bychom asi nenašli. Všiml si ale na mapě, že je možné jít také údolím Hlubokého potoka až daleko pod poloniny k severozápadu, vydrat se přímo na hraniční hřeben a po něm jít zase zpět k východu až tam, kde se stýká československo□□polsko□sovětská hranice. Pak už jen stačí jít po hranici k jihu až k řece Stužici a proti proudu kilometr k západu a budeme na místě. Ujdeme tak sice asi o dvacet kilometrů víc než kdyby Kuba nezabalil mapu do stanu, ale zato výsledek je jistý a navíc poznáme celé slovenské poloniny.

Hadrář domluvil a Kuba byl zničen. Jednak nevěřil, že podle tak složitého plánu můžeme k chyžce bez mapy dojít, a hlavně nevěřil, že by Hadrář nenašel kratší cestu. Podezříval ho, že nás chce schválně táhnout s ruksaky celý den po horách. Kuba si vždycky ruksak nechal někde v údolí a na hřebeny vyrážel nalehko. Často se kvůli tomu s Hadrářem hádali: ten zase rád nosil všechno s sebou, aby mohl zůstat, kde se mu zlíbí. Teď měl Kubu i s jeho obrovským ruksakem v hrsti a Kuba to věděl. Den byl stále nejistý.

Z hor přicházela žena. V ranci na zádech jí vřískal kojenec. V příkopu cesty stála žlutavá voda pokrytá řasami a sítinami. Na hladině se slunily s roztaženýma nohama žlutobřiché kuňky. Žena sundala ranec, odehnala žabky a nabrala do dlaně teplou kalnou vodu. Kojenec dychtivě pil. Kuba ustrnul: takové pohrdání hygienou ještě neviděl. Z rozpaků se ženy zeptal, kam vede cesta Hlubokým potokem, kudy nás Hadrář chtěl hnát. "Dojděte k medovej babe," zněla odpověď jako z pohádky. Poutnice sebrala ranec s dítětem a šla dál k Nové Sedlici. Medová baba? opakoval několikrát vyděšeně Kuba. Den byl ještě nejistější.

Nezbývalo nic jiného: vydali jsme se směrem k medové babě.

A došli jsme tam. Vlhké údolí nás zavedlo na sluncem zalitou paseku. Z dřevěné chatrče vyšla stařena, cosi vřeštěla. Medová baba, trhl sebou Kuba. Nerozuměli jsme jí ani slovo. Byla to samota všech samot, široko daleko nikdo jiný nežil. Baba byla tlustá, dobrotivá, mrkala na nás, ručkou kynula, zvala nás do chatrče. Hadrář šel, já s Kubou jsme počkali venku. Pak se Hadrář vrátil s pláství medu "Medová baba dává každému med." A dala. Brzy nám po obličejích tekl med: medová baba měla na pasece ukrutně úlů. Najedli jsme se a šli dál, chýši pohádkové baby brzy pohltil bukový les.

Na cestu na hraniční poloninu jen nerad vzpomínám, Kuba asi ještě míň. Šli jsme úzkým

lesnatým údolím několik hodin stále do kopce, do blátivé cesty se skláněly vysoké kolotočníky a sveřepy. Nad hlavou nám několikrát přeletěl černý čáp. Pak Hadrář mávl rukou doprava a začal stoupat bezcestným lesem přímo do stráně. Houština, prales, rozbahnělá prameniště, stále vzhůru. Občas jsme přešli úzkou stezku se stopami jelenů a divokých prasat. V těch zvláštních bučinách rostla spousta hub, ale z mechu a trávy trčely často i zrezivělé vrtulky šrapnelů a min. Opatrně jsme se jim vyhýbali, jako váleční kluci jsme věděli, co takové věci dovedou. Bylo zřejmé, že tudy přešla fronta. Nízké bukové houští takřka nepropouštělo světlo.

V poledne jsme došli na hranici: široká travnatá pastvina se táhla po obou stranách horského hřbetu. Šli jsme po něm k východu, nahoru a dolů. Brzy jsme přišli k mohutné vrcholové skále. "Riaba skala" prohlásil Hadrář. Sedli jsme si, odpolední vánek hebce chladil. Bylo to nádherné místo: dokola jen hory. Na severu kopcovitá polská Halič, lazy, kopce, kopečky. Na jihu hornaté východní Slovensko: pastviny, hory, horečky. Na východě se zvedaly mohutné poloniny Podkarpatské Rusi. Mír, úplný mír a samota vanuly z tichých hor. Pod vějířem bukových lesů ležely v údolích nejchudší vesnice naší země: Runina, Ruský Potok, Nová Sedlica. Málo lidí zavítalo tehdy do nejvýchodnějšího koutu své vlasti. Do kraje dřevěných domů, slaměných střech, chudoby, medových pláství, bukových pralesů, dobrých lidí a zarostlých roklí. Byli jsme tehdy šťastni na Riabej skale, že se to podařilo právě nám. Čas krásně míjel.

Pak Hadrář zavelel k další cestě: ke stužické chyžce bylo ještě daleko. A zase nahoru a dolů, stále k východu hraničním průsekem. Už jsme se s Kubou sotva potáceli. Na hraniční trojmezí pod horou Kremencem jsme došli k večeru. Cítil jsem tíseň: byl jsem teď nejdál na východ od domova, dál již to nešlo, oblohou běžely těžké mraky a nadcházela pralesní noc. Pod námi na temném svahu mizel ve tmě pověstný Stužický prales s medvědy, vlky, divočáky a rysy. Stáli jsme v jeho horní části, neznámá chyžka ležela u jeho úpatí sta metrů hluboko. Bylo mi bídně.

Hadrář neztrácel ani minutu. Hnal nás z kopce k jihu polozarostlou rusko slovenskou hranicí. Kuba začal prosit, abychom raději přenocovali na vlhkém svahu, dokud není úplná tma, a k chyžce šli až ráno, ale Hadrář se mu vysmál: umínil si, že k chýši na břehu Stužice dojde, a nebylo v našich silách mu to rozmluvit. Byl by určitě šel dál třeba i sám. Mlel jsem z posledního.

K řece Stužici jsme došli za tmy. Hučela, nevelká a kamenitá přímo pod námi. Začalo pršet. Napřed málo, potom víc. Drali jsme se blátem, houštinami a vývraty za Hadrářem proti proudu řeky, do pasu mokří. Pocit strachu, samoty, únavy byl téměř dokonalý, tiše jsem plakal a nenáviděl Hadráře, který se jako tank razil cestu temnými houštinami před námi. Byla černá tma.

A pak se to stalo, bratříčku, stojí za to trmácet se kvůli takové chvíli světem a plakat únavou, osamělostí a beznadějí v deštivé tmě. Náhle bylo ticho: lámání větví vpředu ustalo, Hadrář se asi zastavil. Vyšli jsme s Kubou na malou světlinu. Bylo to neuvěřitelné, ale stála tam. Malá, dřevěná chata. Hadrář se jí dotýkal a stále opakoval : "Chyžka u Stužice rieky, chyžka u Stužice rieky." Ta, kterou jsme si vysnili na popelnici tisíc kilometrů odtud, stála před námi. Čirá beznaděj se rázem změnila ve vítězství.

Chata měla krytou verandu a trvalo jen několik vteřin, než jsme pod ní leželi ve spacích pytlích. Spánek ale dlouho nepřicházel: byl jsem nesmírně unaven i vzrušen. Déšť šuměl a Kuba sebou trhal, křičel z polospánku. Z hloubi pralesa mu odpovídal divoký soví hlas: volání karpatského puštíka připomínalo křik vražděného dítěte. Pod verandou světélkovali ve vlhké tmě červi, jakési karpatské žížaly, a tvořili stále se měnící bledé obrazy, čáry, kříže. Podivný večer na konci světa!

Ráno jsem se probudil pozdě. Bylo zářivé karpatské jitro, plné vody v travách a syrově zemitých hořkých vůní. Nejkrásnější probuzení je po splněném úkolu! Na břehu hořel oheň a

Kuba sbíral maliny do ovesné kaše. Nejkrásnější věc je také nikam nepospíchat: protahoval jsem se ve spacím pytli, oblit teplem a štěstím. Nad hlavou zpíval na buku nejnádhernější pták světa. Lejsek bělokrký. Jeho dvě jediné barvy, hluboká čerň a sněžná bělost, svítily pralesem. Jak to, že téměř žádný člověk neví, jak nádherní tvorové u nás žijí? Bylo medové jitro, úplné jitro, jitro všech jiter.

Vstal jsem, sešel ke Stužici. V její průzračné vodě pobíhal skorec, o kus dál lovil Hadrář pstruhy. Už jsem zase miloval Hadráře, včerejší nenávist zmizela. Obřadně jsem se třikrát napil ze Stužice a teď už mně nikdo do nejdelší smrti nemohl tu řeku ani východní Slovensko vzít.

Vyprávěl jsem ti, bratříčku, starý příběh. Starý a prostý. Má jen jediný smysl: dojdeš li vždycky až tam, kam sis předsevzal, pak zmizí beznaděj, únava, samota i déšť a v duši ti navždy zůstane pocit štěstí a úplnosti. Štěstí z hořce vonící trávy, z černobílého lejska, z čiré vody, z krásy, kterou sis zasloužil. Je to velmi prosté: bláto a hlad od tebe odejdou, chyžka u Stužice rieky ti zůstane.